

Ohjelmistoarkkitehtuurit

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto
Tuoteperheet
Tuoterunkoarkkitehtuurit

8.10.2015

1

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- Perinteisessä ohjelmistotuotannossa on keskitytty uusien ohjelmistojen laadukkaaseen tuottamiseen
  - Erikoistuneista ainutlaatuisista vaatimuksista erikoistuneeseen ainutkertaiseen ohjelmistoon
- Aina ei kuitenkaan ole perusteltua lähteä liikkeelle tyhjistä
- Aiemmat sovellukset ovat tuoneet mukanaan tietämystä siitä, miten tietyt ongelmat voisi ratkaista
  - Samankaltaiset ongelmat toistuvat eri sovelluksissa, joten samoja ratkaisutyyppäjäkin voisi soveltaa
  - Saman asian uudelleen keksimisen sijasta voisi keskittyä ratkomaan eri ohjelmien eroavaisuuksiin liittyviä ongelmia
  - Ohjelmistoratkaisujen (suunnittelu, koodi) uudelleen käytön oletetaan vähentävän kehitys- kustannuksia

8.10.2015

2

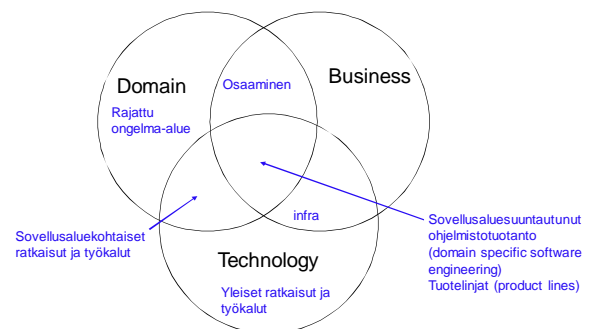
Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- Ohjelmistot ovat kovin erilaisia
  - Esimerkiksi sähköisen kaupankäynnin järjestelmät eroavat merkittävästi vaikkapa puhelimen ohjausjärjestelmästä, jotka puolestaan eroavat merkittävästi lentokoneen lennonhallintajärjestelmästä
  - Yleisellä tasolla erityisen ongelman ratkaisuvaihtoehtojen määrä on suuri
    - *Ongelmien hahmottaminen samankaltaisiksi voi myös olla vaikeaa*
  - *Sovellusaluekohtaisesti* samankaltaiset ongelmat ovat helpommin tunnistettavissa, jolloin niiden ratkaisuun voi soveltaa valmiita malleja
    - *Ratkaisuvaihtoehtojen määrä vähenee*

8.10.2015

3

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

8.10.2015

4

4

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- Sovellusalueuuntautuneessa ohjelmistotuotannossa
  - Vaatimukset jaettavissa sovellusalueella koskeviin tai sovelluskohtaisiin
    - *Sovellusaluekohtaisille vaatimuksille valmiita ratkaisumalleja*
  - Toteutus, testaus ja ylläpito yksinkertaistuvat – uudelleen käytettävyyttä
  - Sovellusaluekohtaisia työkaluja, tekniikoita ja palveluja
  - Kommunikointi sidosryhmien kanssa helpottuu
    - *Sovellusalueen terminologia*

8.10.2015

5

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- **Määritelmiä:**
  - **Tuoteperhe** (product family, product line): toiminnaltaan ja rakenteeltaan samankaltaisten, tietylle sovellusalueelle toteutettujen ohjelmistotuotteiden muodostama joukko
  - **Tuoterunko** (tai tuotealusta, product platform): ohjelmisto, joka toteuttaa tuoteperheen yhteisen rakenteen ja toiminnallisuuden
  - **Tuoterunkoarkkitehtuuri** (product-line architecture, PLA): tuoterunon ja siihen liittyvän tuoteperheen arkkitehtuuri
  - Tuoterunkoarkkitehtuuriin katsotaan joskus kuuluvan mukaan myös ohjelmistot ja työkalut, joita käytetään apuna tuotteiden tekemisessä tuoterungosta

8.10.2015

6

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- Tuoterunkoarkkitehtuurin toteutuksen komponentteja voidaan hyödyntää kaikissa eri tuotteissa
  - Parantaa laatua
    - Koodi testattu useassa aiemmassa konfiguraatiossa
  - Nopeuttaa ohjelmistokehitystä
    - Valmiita komponentteja tarjolla
  - Helpottaa projektin hallintaa
    - Samankaltaiset tuotteet -> samankaltaiset projektit -> sama prosessi
  - Standardoi tuotteita
    - Runko antaa puitteet
  - Tehostaa toimintaa, sillä perusarkkitehtuuri on suunniteltu ja toteutettu jo tuoterungossa

8.10.2015 7

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- Tuotteiden toteutus tuoterungon pohjalta voi perustua yleiskielisiin kehyksiin ja kirjastoihin
  - Toteutusympäristön kehitystä on kuitenkin voitu jatkaa sovellusalueuuntautuneeksi kieleksi (domain-specific language, DSL)

8.10.2015 8

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

Yleiskäyttöiseen ohjelmointikielen, DOL:ään (eli DSL:ään) ja tuoterunkoon/ohjelmistoalustaan perustuva ohjelmistokehitys

Requirements → [Traditional/DOL/Platform-based] → Code → Compiler → Executable application

Tuoterunko: Base architecture and its supporting platform

9

Esimerkkejä

- Sovellusalueuuntautuneita (yleis-)kieliä:
  - sed (merkijonojen käsittely)
  - SQL (tietokannan käsittely)
  - XSLT (XML muunnokset)
  - Excel:n kaavat
  - YACC (kääntäjien laatimiseen)
  - Erlang (alunperin telekommunikaatio-ohjelmistot)
  - CFML (ColdFusionin tagikieli webbisovelluksiin)
  - UnrealScript (pelit)
  - Jne.
- Erikoistuneemmissa (sovellus-) DSL-kielissä on oma oppimiskynnyksensä ja rajoitteensa
  - Tuoterunkoarkkitehtuuriin perustuvat ratkaisut ovat avoimempia

8.10.2015 10

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto - liiketoiminnallinen näkökulma

Expense to create product

Income from selling the product

money

time

Kustannukset ja tuotot: Perinteinen ohjelmistotuotanto

8.10.2015 11

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto - liiketoiminnallinen näkökulma

Product 1 Expense

Product 1 Income

Product 2 Expense

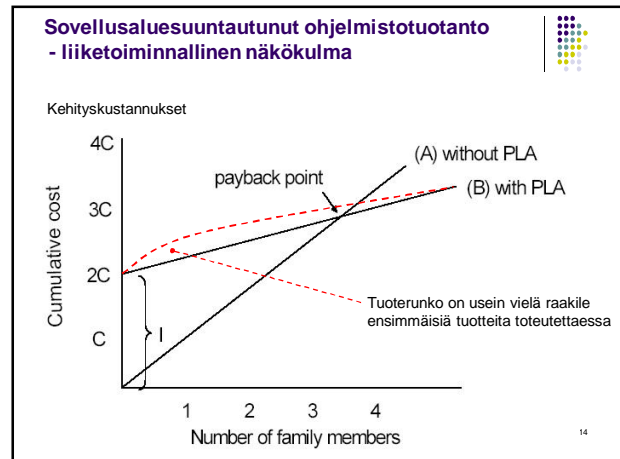
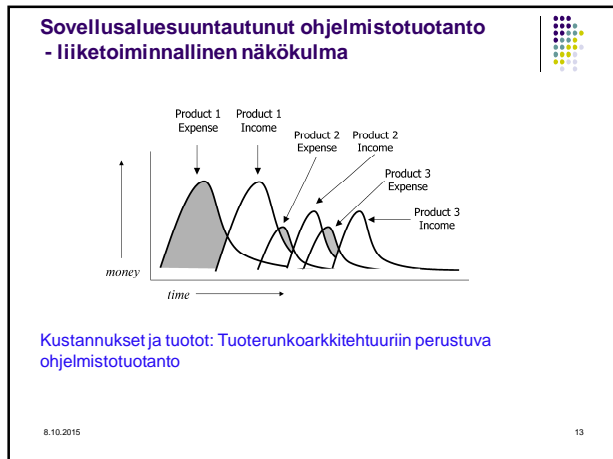
Product 2 Income

money

time

Kustannukset ja tuotot: Perinteinen ohjelmistotuotanto

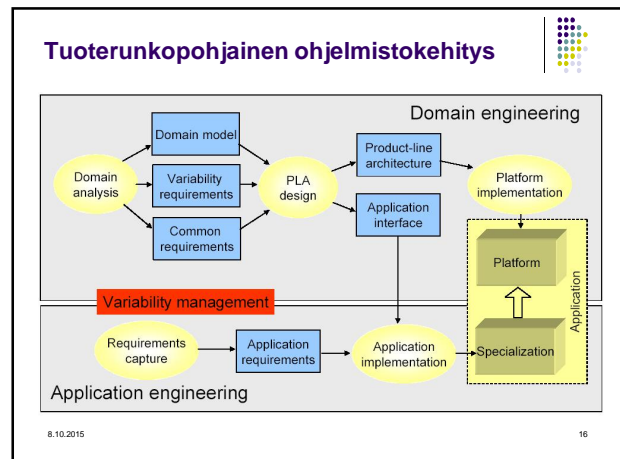
8.10.2015 12

Sovellusalueuuntautunut ohjelmistotuotanto

- Tuoterunon suunnittelu
  - Luodaan tuoterunon perusta olemassa olevan toteutuksen komponenteista
  - Rakennetaan tuoterunko inkrementaalisesti: ensin vähän ominaisuuksia → myöhemmin kattava tuoterunko
  - Jos tuoteperheen tuotteet ovat kaikki uusia, voidaan rakentaa suoraan kattava tuoterunko
    - Edellytyksenä kuitenkin sovellusalueen ja sen vaatimusten perusteellinen tuntemus (onko mahdollista ennen ensimmäisenkään tuotteen toteuttamista?)
  - Otetaan ensimmäinen (uudentyyppinen) tuote tuoterunon perustaksi → lisätään muunneltavuutta tarpeen mukaan

8.10.2015 15

Tuoterunkopohjainen ohjelmistokehitys

- Tuoterunkopohjainen ohjelmistokehitys jakautuu kahteen eri osaan:
  - alustakehitysprosessiin (domain engineering)
  - tuotekehitysprosessiin (application engineering)
- Näitä edeltää **esitutkimusvaihe**
  - Arvioidaan tuoteperheen kannattavuutta (vaikuttavana tekijänä erityisesti oletettava tuoteperheen tuotteiden lukumäärä), vrt. aiemmin esitetty laskennallinen malli
  - Kannattaako rakentaa tuoteperhe vai toteuttaa perheeseen tulevat tuotteet erillisesti
- Vaatimusmäärittely** (domain analysis) → **sovellusalueen käsitelmä** (domain model), **muunneltavuusvaatimukset**, **yhteiset vaatimukset**
  - Käsitelmä: kommunikointi, sanasto, ymmärtäminen
  - Muunneltavuusvaatimukset:
    - mitkä ominaisuudet voivat vaihdella, missä rajoissa, milloin muunnella kiinnitetään (staattisesti koodausaikana, linkkausajana, alustausajana, tuotteen käytön aikana)

8.10.2015 17

Tuoterunkopohjainen ohjelmistokehitys

- Tuoterunkoarkkitehtuurin suunnittelu (PLA design)
- Pohjana esimerkiksi esitutkimusvaiheessa kartoitetut **arkkitehtuurityylit** tai perinteisen oliosuunnittelun mukaan sovellusalueen **käsitelmä**.
- Iteratiivinen** prosessi, jossa **muunneltavuus keskeisessä asemassa**
  - Noudatetaan esimerkiksi aiemmin esitettyä arkkitehtuuripainotteista prosessia, jossa laatuvaatimuksia (tässä muunneltavuus) tarkastellaan yksi kerrallaan ja tarvittaessa muokataan arkkitehtuuria.
  - HUOM! on varmistettava, ettei jo tehtyjä muunneltavuutta edistäviä ratkaisuja tuhota muiden vaatimusten mukaisten muutosten yhteydessä.
  - Huom! Muunneltavuus eri tuotteiden välillä ei välttämättä tarkoita ulkoiselta toiminnaltaan toisistaan poikkeavia tuotteita (muunneltavuus esim. siirrettävyyden takia)

8.10.2015 18

Tuoterunkopohjainen ohjelmistokehitys

- Konkreettisen toteutusympäristön suunnittelu** (application engineering environment)
  - Toteutusvälineistö (pelkkä tuoterunkoarkkitehtuurin kuvaus ja sen toteuttava alusta eivät yleensä riitä)
  - Yksinkertaisin ratkaisu: tarjotaan hyvin määritelty API, joka piilottaa tuoterunkoarkkitehtuurin ja ohjelmistoalustan toteutuksen tuotteiden kehittäjiltä
  - Usein tarpeen paljastaa osa tuoterunkoarkkitehtuurista kehittäjille (vrt. esim. white-box-tyyppinen uudelleenkäyttö sovelluskehityksissä)
  - Ongelma: miten tuotteen vaatimukset määpätään tuoterunkoarkkitehtuurin tarjoamiin ominaisuuksiin? → dokumentointi, työkalutuki

8.10.2015 19

Tuoterunkopohjainen ohjelmistokehitys

- Tuotekehitysprosessi**
  - Normaaliin tapaan ensin tuotteen vaatimusten kerääminen ja vaatimusanalyysi (haastattelut, etc.) → välitetään asiakkaille **tieto tuoterungon mahdollisuuksista**
  - Varsinaisen kehitystyön laatu riippuu hyvin paljon tuoterungon laadusta.

8.10.2015 20

Muunneltavuus

- Keskeinen ongelma tuoterungossa: muunneltavuuden hallinta
- Tuoterungon toteuttavassa ohjelmistoalustassa on tyypillisesti mukana **pakollisia, valinnaisia** ja **vaihtoehtoisia** komponentteja
- Tuotteessa on mukana myös tuotekohtaisia uusia komponentteja

8.10.2015 21

Muunneltavuus

8.10.2015 22

Muunneltavuus

Commonality Functionality common to all products
Variability Same conceptual functionality, but slight variation between products
Functionality used in two or more products (but not in all)
Product specific functionality

8.10.2015 23

Tuoterunkoarkkitehtuurin kerrosmalli

8.10.2015 24

Tuoterunkoarkkitehtuurin kerrosmalli

- Resurssialusta
  - Yleisiä resursseihin (kommunikaatio, tietojen säilytys, prosessien hallinta, grafiikka) liittyviä peruspalveluja
- Arkkitehtuurialusta
  - Yleisiä arkkitehtuuriin liittyviä palveluja
- Sovellusalusta
  - Runko, sovelluskehys, patternit
  - Sovellusalueen erityispiirteet, varianssipisteet
- Tuotekerros
  - Tuotekohtaiset piirteet

8.10.2015

25

Software Product Line Hall of Fame

- Software Product Line Conference (SPLC) –kokoussarja jakaa tunnustuksia ohjelmistotuoteperheille
- Monet näistä ohjelmistoista ovat sulautettuja (embedded), eli integraalisena osana jotain laitetta (esim. kuluttajatuotteita)
- Tarkastelemalla näitä tuoteperheitä saa hyvän kuvan, mistä käytännössä on kysymys
- **Hall of fame:** <http://splc.net/fame.html>
  - (Mieti, miksi esimerkiksi Applen iPhone ei ole listalla?)

8.10.2015

26

Tuoterunkojen ongelmia

- Tyypillisimmät ongelmat eivät ole teknisiä:
  - Suuri henkilöstön vaihtuvuus → tuoterunkolähestymistapa ei ole välttämättä motivoiva
  - Tuoterunkon kehittäjillä liian kriittinen merkitys organisaatiossa
  - Johto, markkinointi vs. tuoterunkon kehittäminen
    - *Pitkän tähtäimen kehitystyöhön voi olla vaikeaa saada rahoitusta*
- Tuoterunkon tasapaino vaikuttaa: toisaalta liian monimutkainen toisaalta liian yksinkertainen

8.10.2015

27

Tuoterunkojen ongelmia

- Tuoterunkojen testaus on usein hankalaa
  - Eivät itsenäisesti testattavissa (?)
  - Usein jokainen toteutettava sovellus testataan erikseen
  - Tuoterunkon testaamiseen voidaan käyttää **referenssisovelluksia**, jotka käyttävät tuoterunkon piirteitä kattavasti
  - Testattavuuden helpottamiseksi saatetaan joutua rajoittamaan variaatiomahdollisuuksia
- Tuotteiden hallinta voi **myös** monimutkaistua: muutos alustaan → kaikki eri tuotteet testattava (regressio)
  - Ylipäänsä erilaisien riippuvuuksien dokumentointi tärkeämpää kuin täysin itsenäisissä sovelluksissa
  - Jos tuotteet perustuvat alustan *eri versioihin*, halutaanko muutos kaikkiin alustaversioihin ja tuotteisiin vai ei?
    - *Bugikorjaus vs. uusi ominaisuus*

8.10.2015

28